

ΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΙΣ ΕΙΚΟΝΕΣ

Τὸ ἀφιέρωμα τῆς «Εὐθύνης» εἶναι σὰ νὰ μᾶς βάζει πρὸ τῶν εὐθυνῶν μας, γιὰ τὸ πῶς διαχειριζόμαστε, δηλαδή, τὶς εἰκόνες, ὅταν κάτω ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἐννοιολογικὰ πλαίσια θελήσουμε νὰ ἀντιληφθοῦμε τὴ λέξη εἰκόνα. Καὶ μπορούμε μάλιστα νὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι καὶ ἡ γλώσσα στὴν ἐποχὴ μας ἐπανέρχεται στὴν εἰκονικὴ τῆς γραφῆς. Λέγεται, βέβαια, ὅτι μία εἰκόνα ἀξίζει χίλιες λέξεις ἀλλὰ εἶναι ἐξίσου βέβαιο ὅτι καὶ μία λέξη ἀξίζει χίλιες εἰκόνες, γι' αὐτὸ καὶ ὁ λόγος εἰκονογραφεῖται. Ὅχι ἀπλὰ καὶ μόνο ἐπειδὴ στὸν γραπτὸ καὶ προφορικὸ λόγο χρησιμοποιοῦνται εἰκόνες, ἀλλὰ γιατί ἡ ὀπτικὴ κυρίως «εἰκόνα» –καὶ ἡ ἀκουστικὴ ἄλλωστε– εἶναι μέσο μεταδόσεως τοῦ μηνύματος ἢ τῶν μηνυμάτων πού ἐπιδιώκουμε νὰ προβάλλουμε. Ἡ ἴδια ἡ εἰκόνα εἶναι καταγραφή καὶ προβολὴ συγκεκριμένου νοήματος. Ἡ ἐρμηνεία τῆς πάντως δὲν εἶναι πάντοτε μονοσήμαντη. Μπορεῖ νὰ ἀφήνει νὰ διαφαίνονται περισσότερα τοῦ ἐνὸς μηνύματα. Ἡ ἀκόμα νὰ ἀφήνει τὴν ἐντύπωση μιᾶς ἀντίφρασης μεταξὺ εἰκόνας καὶ λόγου πού τὴ σχολιάζει.

Οἱ εἰκόνες πού συνήθως προβάλλονται ἀπὸ τὸν Τύπο καὶ τὴν Τηλεόραση ὑποδεικνύουν πρότυπα ζωῆς καὶ ἐξωθοῦν στὴν ὁμοίωση, «βάζουν» ιδέες πού τείνουν πρὸς ὑλοποίηση. Οἱ εἰκόνες μᾶς διαμορφώνουν. Εἶναι δυνατὸν νὰ μιᾶμε τελικὰ καὶ γιὰ ἓνα «μεταβολισμὸ τῆς εἰκόνας» στὴ διαδικασία αὐτῆς τῆς διαμόρφωσης, κατὰ τὴν ὁποία οἱ εἰκόνες πού εἰσπράττουμε ἐσωτερικεύονται καὶ στὴ συνέχεια ἐξωτερικεύονται σὲ συγκεκριμένη μορφή συμπεριφορᾶς. Εἶναι λοιπόν, «ὀδηγητικὲς εἰκόνες» γι' αὐτὸ καὶ χρειάζεται πολλὴ προσοχὴ στὴν προβολὴ καὶ στὴ χρῆση τους. Οἱ «παρενέργειες» πού ἀπορρέουν δὲν εἶναι τὶς περισσότερες φορές θετικὲς. Ἡ ἐπιλογή λοιπόν τῶν εἰκόνων πρέπει νὰ μᾶς προβληματίζει.

Εἶναι στιγμὲς πού ἔχω τὴν αἴσθηση ὅτι ζοῦμε σὲ μιὰ ἐποχὴ ιδιότυπης «εἰκονομαχίας». Οἱ «εἰκόνες» πού προσκυνᾶμε δὲν εἶναι αὐθεντικὲς. Εἶναι «τυφλοὶ ὀδηγοὶ» καὶ γνωρίζουμε ὅλοι πού μπορούν νὰ μᾶς ὀδηγήσουν (Ματθαίου 15, 14). Οἱ «κακὲς» εἰκόνες κυνηγᾶνε τὶς «καλὲς». Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι κυκλοφοροῦν στὴν ἀγορὰ πολλὲς «εἰκόνες» πού ἐπιζητοῦν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους τίτλους γνησιότητος ἐνῶ εἶναι ἀπλᾶ ψευδεπίγραφες ἢ καὶ κακὲς ἀπομιμήσεις.

Ἐπειδὴ, ὅμως, ἡ μίμηση –κατ' ἀντιστροφή τοῦ γνωστοῦ ἀριστοτέλειου ὀρισμοῦ– εἶναι συνήθως «τραγωδία», ἡ προβολὴ καὶ ἡ μίμηση στὴ συνέχεια προτύπων καὶ πράξεων μὴ «σπουδαίων καὶ τελείων» καταντάει τραγικὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο μὲ ἀποτελέσματα ὀλέθρια καὶ καταστρεπτικά. Ἐπεὶ γι, λοιπόν, ἡ ὑπόδειξη προτύπων σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα

ζωής, εικόνων πού θὰ μᾶς ὀδηγήσουν νὰ «εἰκονίσουμε» ἐμεῖς στή ζωή μας τ' ἀφανέρωτα ἐκ πρώτης ὄψεως μὰ γραμμένα βαθιά στοῦ εἶναι μας χαράγματα.

Ἄν φοβόμαστε κατὰ κάποιον τρόπο τῆς εἰκόνες εἶναι γιατί ὀρισμένες ἀπ' αὐτὲς στέκονται ἐμπόδια καὶ ἀμαυρώνουν τὴ λάμψη τῶν ἄλλων πού πρέπει νὰ προσεχτοῦν. Ἔτσι γινόμαστε δέσμιοι καὶ δούλοι τῶν εἰκόνων πού ἔχουν ὑψωθεῖ σὲ ἐπίπεδο αὐτοκρατορίας, μᾶς καταιγίζουν καὶ μᾶς καταδυναστεύουν. Ἐδῶ ἀπαιτεῖται μία χειραγωγή, μία ἀγωγή τῶν «εἰκονοφίλων» ἔτσι ὥστε νὰ μὴν καταντήσουν εἰκονολάτρεις καὶ εἰκονόδουλοι. Εἶναι φορὲς πού ἡ εἰκόνα τῆς τηλεόρασης γοητεύει, σαγηνεύει, καθηλώνει καὶ πετρώνει τοὺς ἀνθρώπους σὰν ἄλλη γοργόνα Μέδουσα πού σὲ καρφώνει μὲ τὰ μάτια της. Χρειάζεται, λοιπόν, μία διαφορετικὴ στάση, μία ἀσκητικὴ θὰ ἔλεγα. Στὸ τί βλέπουμε, στοῦ πῶς τὸ βλέπουμε. Γιὰ μιὰ ἀσκητικὴ ὅμως, τῆς τηλεόρασης πρέπει νὰ ἔχει προηγηθεῖ μία ἀσκητικὴ τῆς ὄρασης πού νὰ βαδίζει στ' ἀχνάρια μιᾶς φυλακῆς τῶν πέντε αἰσθήσεων, ἡ ὁποία δὲν εἶναι μόνο μιὰ ἄρνηση γιὰ τὸ τί δὲν θὰ πρέπει νὰ δοῦμε ἀλλὰ καὶ ἀναζήτηση γιὰ τὸ τί καλὸ πρέπει νὰ δοῦμε καὶ πρὸς αὐτὸ ν' ἀνοίγοῦνε οἱ αἰσθήσεις μας καὶ ἰδιαίτερα τὸ μάτι μας. Γιατὶ τότε ὁ ὀφθαλμὸς δὲν θὰ σκανδαλίζει κι οὔτε θὰ χρειαστεῖ νὰ τὸν βγάλουμε (πρβλ. Ματθαίου 5, 29) μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ γλυτώσουμε καὶ ἔτσι νὰ σωθοῦμε ἔστω καὶ «ὡς διὰ πυρός».

Αὐτὴ ἡ ἀγωγή γιὰ τὴν ὁποία κάναμε λόγο λίγο πιὸ πάνω δὲν ἐφαρμόζεται μόνο στὴν τηλεόραση ἀλλὰ σὲ ὅλο τὸ εἰκονοστάσιό μας. Οἱ εἰκόνες μᾶς κατακλύζουν σὲ ὅλο τὸ εὖρος τῶν αἰσθήσεων· εἶναι ἐξωτερικὲς καὶ ἐσωτερικὲς· τῆς φαντασίας καὶ τῆς μνήμης, πού παίρνοντας ἐρεθίσματα ἐξωτερικὰ γιγαντώνονται καὶ ἀναπτύσσονται σὲ βαθμὸ νεοπλάσματος μὴ ἐλεγχόμενο.

Εἶναι τόσα πού μᾶς σκοτίζουν τὸ νοῦ πού εἶναι εὐεργεσία νὰ διώχνουμε τῆς εἰκόνες ἐκεῖνες πού μᾶς ἐνοχλοῦν καὶ νὰ καλοδεχόμαστε ὅσες μᾶς ἀναπαύουν. Νὰ φέρνουμε στὴν ὀθόνη τῆς ψυχῆς μας φωτεινὰ ὄραματα καὶ νὰ μὴ μένουμε καθηλωμένοι σὲ καλειδοσκοπικὰ μορφώματα.

Ἡ προηγηθεῖσα ὅμως ἀσκηση βοηθᾷ στοῦ νὰ βρῖσκουμε ἄνετα αὐτὸ πού θέλουμε. Ἐλεύθεροι, ἀναγκαστικοὶ ἢ ἀναγκαῖοι συνειρμοί; Θὰ ἔλεγα ἀναγκαῖοι. Παραλλάσσοντας μάλιστα τὴ γνωστὴ ρῆση θὰ ὑποστήριζα: «ἀνάγκα καὶ συνειρμοὶ .... πείθονται». Τίποτα στή ζωή μας δὲν εἶναι τυχαῖο οὔτε καὶ οἱ συνειρμοὶ μας, οὔτε ἀκόμα καὶ οἱ ἐλεύθεροι! Πολὺ δὲ περισσότερο οἱ εἰκόνες πού σὰν ἀλυσσίδες καταστημάτων πολλαπλασιάζονται στὴν ἐπικράτεια, μᾶς ἀλυσσοδέκουν καὶ μᾶς κυριεύουν κατὰ κράτος. Ἐδῶ πρέπει νὰ ἐπιστρατευθεῖ τὸ «εἰκονομαχικὸ» μας αἰσθητήριον ἢ καὶ μένος...

Τότε θὰ ὑπάρξει περιθώριον νὰ πολεμήσουμε τῆς «μαγικὲς εἰκόνες χωρὶς λόγια» πού μὲ λίγη προσπάθεια τὰ λένε ὅλα κι ἀκόμα περισσότερα

ἀπ' αὐτὰ πού δείχνουν ἢ πού θέλουν νά δείξουν. Αὐτὰ μάλιστα πού λέγονται μέ τις εἰκόνες ἢ ἀφήνονται νά ἐννοηθοῦν δέν εἶναι πάντα καί ἀληθινά. Εἶναι φορές πού μᾶλλον ἐσκεμμένα θέλουν νά ἐξαπατήσουν τοὺς βλέποντες καί νά τοὺς παραπλανήσουν, νά τοὺς ὑποσχεθοῦν ἄλλα ἀντὶ ἄλλων. Εἶναι φορές πού κι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἀποδεχόμεστε αὐτὸ τὸ παιχνίδι τῆς ἀπάτης μέ εἰκόνες, πού ὅσο ζωντανές κι ἂν φαίνονται μέ τὰ στολίδια τους τὰ μαγικά, εἶναι τελικὰ νεκρές καί πρέπει νά θαφτοῦν σὰν ἐκεῖνα τὰ πονηρὰ διαβούλια μέ τῆ βοήθεια τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν καί τῶν ἀγαθῶν εἰκόνων. Οἱ ἄλλες εἰκόνες γίνονται τελικὰ εἶδωλα πού γοητεύουν, συνεπαίρνουν καί μᾶς ὑποδουλώνουν.

Ἐμεῖς, ὅμως, ἔχουμε κληθεῖ νά ζήσουμε ἐλεύθεροι κι αὐτὴ τὴν ἐλευθερία μας ὀφείλουμε νά τὴν φυλάξουμε ὡς «κόρη» ὀφθαλμοῦ ἀδιάφθορη στὴν κυριολεξία ἀπὸ εἰκόνες μακρυνές ἢ κοντινές πού θέλουν νά τὴν μονοπωλήσουν. Ἡ ἀγάπη μας γιὰ τις ἀγαθές εἰκόνες θὰ διώξει τελικὰ τὸ φόβο. Ἐπειδὴ, ὅμως, δέν ζοῦμε στὸ «τελικὰ» θὰ πρέπει «στὸ μεταξὺ» νά γρηγοροῦμε, γιὰτι πολλοὶ καιροφυλακτοῦν ὡς ἐπίδοξοι καί ἐπίβουλοι μνηστῆρες. Αὐτοὶ γνωρίζουν πολὺ καλὰ τοὺς μηχανισμοὺς πού μποροῦν νά μᾶς γοητεύσουν καί μᾶς καθιστοῦν μ' αὐτὸν τὸν τρόπο λίαν εὐάλωτους.

Αὐτοὶ κινητοποιοῦν μία ὁλόκληρη «μηχανικὴ τῆς ψυχῆς» γιὰ νά προσελκύσουν τὴν προσοχή, νά ξυπνήσουν τὸ ἐνδιαφέρον, νά ὑποκινήσουν τὴν ἐπιθυμία καί νά μᾶς ὠθήσουν σὲ συγκεκριμένες κατευθύνσεις, πράξεις καί «ἀγοραπωλησίες». Ὅλες οἱ σύγχρονες γνώσεις τῆς ψυχολογίας καί τῆς μελέτης τῆς ἀγορᾶς κατευθύνονται πρὸς αὐτὸ τὸν στόχο: πῶς θὰ πουλήσουν καλύτερα ἀφοῦ ἀλλάξουν τις νοοτροπίες. Δυστυχῶς καί γιὰ τὰ «ἀγοραῖα» εἶναι θέμα μετανοίας. Καὶ προσφέρονται, εἶναι ἀλήθεια, χίλιοι δύο τρόποι γιὰ κάτι τέτοιο. Οἱ μηχανισμοὶ αὐτοὶ εἶναι φαίνεται πολὺ ἀποτελεσματικοί. Γιατὶ πῶς νά ἐξηγηθεῖ ὅτι συντελοῦνται τέτοιου τύπου ἀλλαγές στὶς προτιμήσεις μας;

Γιὰ ὅλα αὐτὰ χρειάζεται συνεπῶς μία ἀντίσταση, μία στάση κριτικῆς ἐπιφυλακῆς ἀλλὰ καί ἐπιφυλάξεως ὡς πρὸς τὰ εἰσερχόμενα καί ἐξερχόμενα. Τὰ χρόνια τῆς ἀθωότητος ἔχουν παρέλθει δυστυχῶς ἀνεπιστρεπτί...